Katarzyna Smyk
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Pojęcie niematerialnego dziedzictwa kulturowego i partnerstwo interesariuszy. Wprowadzenie do problematyki

Streszczenie

Autorka rozpoczyna od przypomnienia definicji niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zawartej w Konwencji UNESCO z 2003 r. Następnie przybliża dwie autorskie koncepcje: operacyjną definicję pojęcia depozytariusza dziedzictwa niematerialnego oraz typologię i funkcje interesariuszy tego dziedzictwa. Kończy omówieniem *Zasad etycznych dotyczących ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* i wskazaniem, że realizowane w ostatnich latach w powiecie bialskim działania na rzecz tradycji lokalnych można uważać za dobrą praktykę w budowaniu forum międzyśrodowiskowego porozumienia i współdziałania nastawionego na ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Słowa kluczowe: Konwencja UNESCO 2003, ochrona dziedzictwa niematerialnego, depozytariusz niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

Summary

The author begins with recounting the definition of intangible cultural heritage contained in the UNESCO Convention of 2003. Then she presents her two original concepts: an operational definition of an intangible cultural heritage bearer, as well as typology and functions of intangible heritage stakeholders. In conclusion, the author discusses *The Ethical Principles for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage* and points out that the actions implemented for the benefit of local traditions in the Biała Podlaska district in recent years can be

regarded as a good practice of creating a forum for mutual understanding and cooperation between various environments, aimed at safeguarding intangible cultural heritage.

Keywords: 2003 UNESCO Convention, Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, ICH bearers, Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku[1], ratyfikowana przez Polskę w 2011 roku, przyjmuje, że niematerialne dziedzictwo kulturowe są to praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności (jak również związane z nimi materialne korelaty, czyli narzędzia, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa), które członkowie danej wspólnoty uważają za część swojego dziedzictwa. Jest ono żywe, czyli istnieje współcześnie w żywym obiegu jako stale odtwarzane, przekazywane w transmisji bezpośredniej, istnieje w postaci żywej społecznej cyrkulacji treści kulturowych i jest zgodne z prawami człowieka i zasadami zrównoważonego rozwoju (por. art. 2 Konwencji). Zaznaczają się w tej definicji dwa aspekty: przedmiotowy – skupiony wokół kwestii „co" jest dziedzictwem oraz podmiotowy – wskazujący na osobę depozytariusza i wspólnoty depozytariuszy dziedzictwa, świadomie podejmujących działania służące ochronie swoich żywych tradycji.

Takie podejście znalazło odzwierciedlenie w narzędziach służących tej ochronie, jakie wraz z ratyfikacją Konwencji trafiły do rąk wspólnot lokalnych, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji trzeciego sektora, regionalistów i badaczy-akademików. Są to przede wszystkim dwie listy, prowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za pośrednictwem Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Pierwsza z nich – Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa

[1] *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.*, Dziennik Ustaw z 19 sierpnia 2011 roku, nr 172, poz. 1018, http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111721018, dostęp: 01.09.2023.

kulturowego[2] – skupia uwagę opinii publicznej na tym, co wymaga czy jest warte ochrony, a także na pierwszym miejscu we wszystkich działaniach dotyczących przedmiotu ochrony stawia zawsze osobę depozytariusza dziedzictwa niematerialnego. Drugą listę ministerialną stanowi Krajowy rejestr dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego[3], który promuje krajowe, regionalne (również lokalne) lub ponadregionalne praktyki, mające na celu ochronę dziedzictwa, najlepiej odzwierciedlające zasady i cele Konwencji UNESCO 2003. Wydaje się skupiać ponownie na aspekcie przedmiotowym tradycji, jednakże dopełnia tego obrazu: promuje programy, projekty i działania, pokazujące jak chronić to dziedzictwo. Aspekt podmiotowy jest jednak fundamentalny również i w przypadku Rejestru, bowiem wnioski składane na obie listy zaistnieć bez udziału depozytariuszy (prymarnie – wspólnot lokalnych), których udział musi być rzeczywisty, odpowiednio we wniosku opisany i dodatkowo adekwatnie udokumentowany. Dlatego od definicji depozytariusza dziedzictwa niematerialnego rozpocznijmy ten rozdział, by następnie przejść do scharakteryzowania typów i funkcji pozostałych interesariuszy tego dziedzictwa, kończąc na zasadach organizowania ich współpracy na rzecz ochrony lokalnych tradycji.

Podmiot chroniący własne tradycje – depozytariusz niematerialnego dziedzictwa kulturowego

W polskim dyskursie heritologicznym pojawiają się pierwsze podejścia do stworzenia pogłębionej, operacyjnej definicji pojęcia depozytariusza dziedzictwa niematerialnego. W szerszym obiegu funkcjonuje ta ujęta w słowniku pojęć używanych przez Narodowy Instytut

[2] *Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, [na stronie:] *Narodowy Instytutu Dziedzictwa*: https://ndk.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/, dostęp: 28.04.2023.

[3] *Krajowy rejestr dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, [na stronie:] *Narodowy Instytut Dziedzictwa*, https://niematerialne.nid.pl/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe/krajowy-rejestr-dobrych-praktyk/, dostęp: 28.04.2023.

Dziedzictwa w instrukcji do wniosku o wpis tradycji na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego:

Depozytariusze: osoby należące lub wywodzące się ze społeczności, w której dany element niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest przekazywany z pokolenia na pokolenie. Dzięki temu przekazowi osoby te posiadają wiedzę, umiejętności i znajomość znaczeń związanych z tym elementem dziedzictwa[4].

Z perspektywy współczesnej wiedzy o dziedzictwie niematerialnym, tak w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym, widzimy, że – choć zapewne trafna – jest ona niewystarczająca. Dlatego celem niniejszego rozdziału jest próba ustalenia rozumienia pojęcia depozytariusz, a zarazem kontynuacja rozpoczętych przeze mnie rekonstrukcji struktury znaczeniowej interesującego nas terminu, jakich dokonałam na podstawie danych leksykograficznych i dokumentów okołokonwencyjnych (Smyk, 2024).

W toku tych rekonstrukcji przeanalizowano słowniki języka polskiego w poszukiwaniu leksemu depozytariusz (Doroszewski, 1960: 89; Żmigrodzki, 2007-2023; Zgółkowa, 1996, s. 271), następnie fragmenty Konwencji UNESCO 2003 (Preambuła, art. 2 pkt 1, art. 15), Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego[5], Dyrektywy operacyjne w zakresie realizacji Konwencji[6], polski komentarz prawny do Konwencji UNESCO 2003 (Schreiber,

[4] *Definicje stosowanych pojęć*, [w:] *Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego* [tzw. pełny pakiet informacji], na stronie *Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe. Narodowy Instytut Dziedzictwa*, https://ndk.nid.pl/upload/iblock/dc1/dc17b3c520d1a6efca18ed2dc17b6e7d.doc, dostęp 01.09.2023, s. 4.

[5] *Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, na stronie *Polski Komitet ds. UNESCO*, https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/zasady-etyczne/, dostęp 02.09.2023. Zostały przyjęte 4 grudnia 2015 roku przez Międzyrządowy Komitet ds. ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Opis motywacji i procesu ich powstawania: Schreiber 2020.

[6] *Dyrektywy operacyjne w zakresie realizacji Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji na drugiej sesji (siedziba UNESCO, Paryż, 16-19 czerwca 2008 r.), zmienione na trzeciej (siedziba UNESCO, Paryż, 22-24 czerwca 2010 r.), czwartej (siedziba UNESCO, Paryż, 4-8 czerwca 2012) i piątej sesji (siedziba UNESCO,

2014) oraz wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa w instrukcji do wniosku wpis tradycji na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego[7]. Ich lektura dała podstawę do wydobycia kolejnych 32 elementów definicji terminu depozytariusz niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które – po syntezie – dają się ująć w cztery pola działalności depozytariusza: aspekt społeczny, aksjologiczny, ochrony dziedzictwa i polityki kulturalnej:

1. Aspekt społeczny:
   (1) depozytariusz działa zawsze w kontekście społecznym;
   (2) jest pomostem między byłymi, obecnymi i przyszłymi pokoleniami;
   (3) prymarnie polem jego działania jest wspólnota lokalna;
   (4) współpracuje z depozytariuszami własnej i innych tradycji;
   (5) wspólnota depozytariuszy jest zróżnicowana i posiada swoistą stratyfikację (np. lidera).
2. Aspekt aksjologiczny:
   (1) działania depozytariusza dotyczą najwyższych wartości danej wspólnoty;
   (2) depozytariusz szanuje podmiotowość, prawa (w tym prawa do ochrony swojego dziedzictwa), dobre imię swojej wspólnoty i jej członków;
   (3) depozytariusz działa inkluzywnie i jest otwarty na współpracę z innymi;
   (4) jego celem jest zrównoważony rozwój jego wspólnoty.
3. Aspekt ochrony dziedzictwa:
   (1) depozytariusz działa z pozycji opiekuna i strażnika dziedzictwa (a nie właściciela);

Paryż, 2-4 czerwca 2014), na stronie Narodowy Instytutu Dziedzictwa, https://ndk.nid.pl/Konwencja_UNESCO/Dyrektywy_operacyjne/, dostęp 01.09.2023.

[7] *Definicje stosowanych pojęć*, [w:] *Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego* [tzw. pełny pakiet informacji], na stronie *Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe. Narodowy Instytut Dziedzictwa*, https://ndk.nid.pl/upload/iblock/dc1/dc17b3c520d1a6efca18ed2dc17b6e7d.doc, dostęp 01.09.2023, s. 4.

(2) skupia się na transmisji bezpośredniej dziedzictwa: tak praktyki, jak i treści kulturowych;
(3) depozytariusz wykazuje się aktywnością, odpowiedzialnością, kreatywnością, stałym podnoszeniem świadomości wartości swojego dziedzictwa, stałym i czynnym zaangażowaniem (w tym – emocjonalnym) w ochronę zjawiska;
(4) depozytariusz i wspólnota depozytariuszy odgrywają główną rolę w systemie ochrony danego zjawiska;
(5) kieruje się zasadą zrównoważonego zarządzania dziedzictwem;
(6) skupia się na przeciwdziałaniu skutkom zagrożeń oraz przewiduje je i identyfikuje zawczasu.

4. Aspekt polityki kulturalnej:
(1) depozytariusz jest jednym z partnerów realizacji polityki kulturalnej państwa w zakresie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (Smyk, 2024).

Powyższy zestaw treści, budujących definicję depozytariusza, zachęca do dalszych interpretacji oraz do formułowania rekomendacji dla – i przez – depozytariuszy i pozostałych interesariuszy dziedzictwa niematerialnego. Rekomendacje te wysnuć można z każdego elementu zestawienia: np. treść punktu 1.1. każe depozytariuszom pamiętać, że jakakolwiek izolacja społeczna ich grupy działa przeciw ochronie dziedzictwa, a innym interesariuszom mówi o tym, że wyłącznie nawiązywaniu z depozytariuszami relacji na zasadach obowiązujących w polskim społeczeństwie może przyczynić się do wzmacniania dziedzictwa i wspólnoty depozytariuszy. Weźmy inny przykład: treść punktu 3.14 każe wszystkim interesariuszom poszerzać wiedzę na temat zrównoważonego zarządzania dziedzictwem oraz wdrażać ją w codziennej długofalowej praktyce ochrony dziedzictwa itd. Zestaw ten może stanowić również swego rodzaju checklistę, według której osoby i podmioty instytucjonalne, zaangażowane w ochronę tradycji, mogą weryfikować swoją postawę i korygować ją w miarę potrzeb. To

są jednakże tylko przykładowe sposoby pracy społeczności lokalnych z tą definicją depozytariusza dziedzictwa niematerialnego.

Pozostali interesariusze dziedzictwa niematerialnego

Depozytariusze pozostają głównym podmiotem w planowaniu i realizacji różnego rodzaju strategii ochrony własnego dziedzictwa, dlatego na zamieszczonym poniżej diagramie stanowią podstawę piramidy, wyróżnioną kolorystycznie i wytłuszczoną czcionką. Choć najważniejsi, tak jak dobrostan i spójność ich wspólnoty, to jednak nie są jedynymi interesariuszami dziedzictwa niematerialnego. Architekci Konwencji i polskiego programu ochrony dziedzictwa niematerialnego (Skaldawski, 2013) zaplanowali również udział pozostałych interesariuszy, jak instytucje i organizacje i lokalny samorząd. Można mówić o ich kolejnych kręgach (por. Smyk, 2022):

1) o poziomie i jednostkach samorządu terytorialnego (wsi, gminy, miasta, powiatu), wraz z lokalnymi instytucjami i mediami oraz organizacjami pozarządowymi – ich celem jest wieloaspektowe bezpośrednie wsparcie depozytariuszy:

2) poziom regionalny i ponadregionalny, na czele z ponadregionalnie działającymi organizacjami pozarządowymi, instytucjami naukowo-badawczymi, media działające regionalnie (jak regionalne oddziały ogólnopolskich rozgłośni radiowych i oddziały terenowe telewizji polskiej), firmy kreatywne specjalizując się w promocji, prowadzeniu stron internetowych, budowaniu marki czy kształtowaniu produktu turystyki zrównoważonej. Ich funkcją jest wieloaspektowe wparcie depozytariuszy i inicjatyw JST – a więc pośrednio depozytariuszy – na rzecz ochrony dziedzictwa niematerialnego;

3) poziom ogólnopolski i centralny to ostatni krąg interesariuszy, z którymi na terenie Polski współdziałają depozytariusze i władze samorządowe. Zaliczyć tu należy przede wszystkim Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Ochrony Zabytków MKiDN i Narodowy Instytut Dziedzictwa z oddziałami terenowymi. Programy rządowe, dedykowane wsparciu tradycji prowadzi również Narodowe

Centrum Kultury, Narodowy Instytut Muzyki i Tańca, Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego oraz Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi, prowadzony przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W ochronie dziedzictwa niematerialnego bierze udział wiele podmiotów i rola każdego jest bardzo ważna, niemniej nie ma ochrony dziedzictwa niematerialnego w myśl Konwencji UNESCO z 2003 roku bez poziomu najważniejszego i bazowego – wspólnoty depozytariuszy. Gromadzenie kapitału społecznego i eksperckiego przez jednostki lokalnego samorządu wokół i na rzecz dziedzictwa niematerialnego może przynieść dobre efekty tylko i wyłącznie wtedy, gdy wszyscy interesariusze będą pamiętali, że pracują na rzecz wspólnoty depozytariuszy, wzmacniając jej potencjał i spójność oraz wspierając w świadomym, swobodnym i w pełni dobrowolnym kontynuowaniu tradycji.

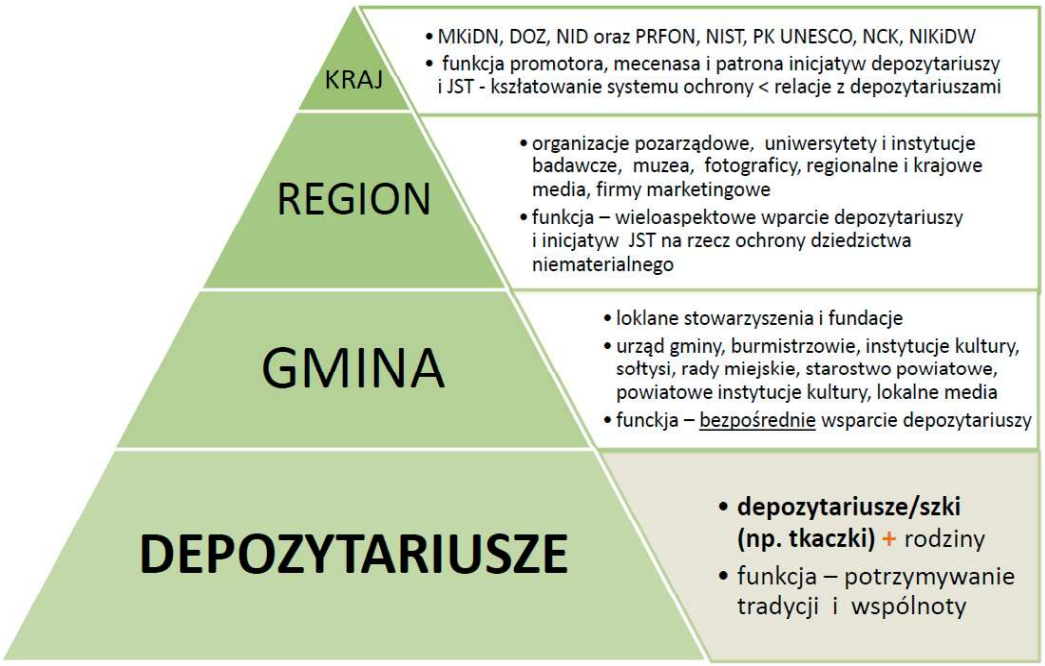

Ryc. 1. Piramida interesariuszy dziedzictwa niematerialnego i ich funkcji (na przykładzie tradycji tkania nadbużańskich pereborów)
Opracowanie: Katarzyna Smyk (por. Smyk, 2022)

Dobre praktyki współdziałania w myśl Konwencji UNESCO 2003: kontekst I Regionalnej Konferencji Naukowo-Branżowej „Niematerialne dziedzictwo kulturowe obszarów nadbużańskich w kreatywnych przestrzeniach miejsko-wiejskich" (II 2023)

Zespoleniu wysiłków wszystkich interesariuszy dziedzictwa niematerialnego służyła I Regionalna Konferencja Naukowo-Branżowa „Niematerialne dziedzictwo kulturowe obszarów nadbużańskich w kreatywnych przestrzeniach miejsko-wiejskich", zorganizowana przez lokalną organizację (Nadbużański Uniwersytet Ludowy w Husince) oraz uczelnię państwową nastawioną na wzmacnianie regionu (Akademię Bialską Nauk Stosowanych im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (20 lutego 2023 r.)). Pomoc środowiska akademickiego, organizacji i instytucji związanych z kulturą jest przydatna depozytariuszom dziedzictwa na każdym etapie starania o wpis na listy, konsultacji społecznych, pisania wniosku, planowania ochrony i potem jej realizacji.

Tym samym te środowiska zachęcane są do współdziałania na rzecz dziedzictwa niematerialnego, przy jednoczesnym zabezpieczaniu interesów depozytariuszy. Wszak wykluczenie społeczności depozytariuszy z działań ochronnych oraz animator naruszający autentyczność dziedzictwa (Ratajski, 2015, s. 18, 21) rozpoznane zostały jako bardzo istotne zagrożenia o charakterze egzogennym (Smyk, 2020[8]; Smyk, 2023). Nieodpowiedzialny animator, asystent, ekspert, urzędnik itd. może rozbić grupę, ale też na tyle merytorycznie ingerować w kształt dziedzictwa, jego treść, formę, funkcję, definicję itd., że doprowadzi do przekłamań i poważnych zmian w zjawisku. Dlatego ważna jest osoba lidera czy liderów społeczności lokalnej, ich wiedza, charyzma, zaufanie społeczne, pozycja we wspólnocie i poza nią itd. (Smyk, 2020, s. 167-170). Świadomość tych zagrożeń pozwala sformułować uogólnienie, że depozytariusze zobowiązani są do pilnowania swojej podmiotowości w każdym rodzaju kontaktu z podmiotami zewnętrznymi, które z kolei tę podmiotowość – przejawiającą się

[8] Zob. szczególnie część zatytułowaną *Wpływ podmiotów zewnętrznych na wspólnotę depozytariuszy* (Smyk 2020, s. 167-170).

poprzez decydujący głos w dyskusji na tematy dotyczące dziedzictwa – powinny szanować. Dziedzictwo bowiem ani wspólnota depozytariuszy nie mogą ulegać odpodmiotowieniu ani stawać się narzędziem do realizacji czyichkolwiek partykularnych celów (Smyk, 2020, s. 167; Smyk, 2023).

Współpraca powinna opierać się na zasadach partnerstwa i ugruntowanej wiedzy na temat celów i wytycznych Konwencji UNESCO 2003, co podkreślają Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Ze względu na ograniczenia objętościowe rozdziału, zacytujmy je bez zbędnej glosy.

Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

1. Główną rolę w ochronie własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny odgrywać wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki.

2. Należy uznać i respektować prawo wspólnot, grup i, w niektórych przypadkach, jednostek do zachowania i pielęgnowania zwyczajów, wyobrażeń, form wyrazu, wiedzy i umiejętności niezbędnych do zapewnienia żywotności niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

3. Wzajemny szacunek oraz wzajemne poszanowanie i docenianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny stanowić podstawę współdziałania między państwami oraz między wspólnotami, grupami czy jednostkami.

4. Transparentna współpraca, dialog, negocjacje i konsultacje powinny towarzyszyć wszelkim działaniom podejmowanym w ramach współpracy między wspólnotami, grupami i jednostkami, które tworzą, pielęgnują, zachowują i przekazują niematerialne dziedzictwo kulturowe. Współpraca może być podejmowana jedynie po uzyskaniu ich uprzedniej, dobrowolnej, stałej i świadomej zgody.

5. Wspólnoty, grupy i jednostki powinny mieć zagwarantowany dostęp do instrumentów, przedmiotów, artefaktów, przestrzeni kulturowej i przyrodniczej oraz miejsc pamięci, bez których nie mogłoby

się wyrażać ich niematerialne dziedzictwo kulturowe, także w sytuacji konfliktu zbrojnego. Zwyczajowe praktyki określające dostęp do niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny być w pełni respektowane, nawet wówczas, gdy mogą wpłynąć na ograniczenie dostępu do niego dla szerszej publiczności.

6. Określenie wartości własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego należy do danej wspólnoty, grupy czy, w danym przypadku, jednostki. Wartość i znaczenie tego dziedzictwa nie powinny podlegać ocenie osób czy instytucji postronnych.

7. Wspólnoty, grupy i jednostki, które tworzą niematerialne dziedzictwo kulturowe, powinny korzystać z ochrony swoich interesów moralnych i materialnych, wynikających z tego dziedzictwa, a zwłaszcza z jego wykorzystywania, badania, dokumentowania, promowania lub adaptacji przez członków wspólnot lub osoby trzecie.

8. Dynamiczny i żywy charakter niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinien być zawsze szanowany. W stosunku do niematerialnego dziedzictwa pojęcia autentyczności i wyjątkowości nie powinny być stosowane, zwłaszcza jako ograniczające bądź uniemożliwiające jego ochronę.

9. Wspólnoty, grupy, organizacje lokalne, krajowe i międzynarodowe, a także jednostki powinny poddawać wnikliwej ocenie wpływ wszelkich podejmowanych działań na żywotność niematerialnego dziedzictwa kulturowego i wspólnot, które je pielęgnują. Ocena oddziaływania powinna uwzględniać wpływ bezpośredni lub pośredni, długo- i krótkoterminowy, potencjalny i rzeczywisty.

10. W ocenianiu zagrożeń dla własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz przy wyborze środków zaradczych i sposobów łagodzenia skutków tych zagrożeń istotną rolę powinny odgrywać wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki. Zagrożenia mogą być związane zwłaszcza z pozbawianiem dziedzictwa jego oryginalnego kontekstu, utowarowieniem i niewłaściwym przedstawianiem.

11. Różnorodność kulturowa i tożsamość wspólnot, grup i jednostek powinny być w pełni respektowane. Przy tworzeniu koncepcji ochrony i wprowadzaniu jej w życie należy szanować wartości i normy

kulturowe przyjęte przez wspólnoty, grupy i jednostki, a także zwracać szczególną uwagę na równość płci, włączanie ludzi młodych i poszanowanie tożsamości etnicznej.

12. W związku z tym, że ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego leży w interesie całej ludzkości, należy podejmować współpracę na płaszczyźnie dwustronnej, subregionalnej, regionalnej i międzynarodowej, dbając o to, by wspólnoty, grupy czy, w niektórych przypadkach, jednostki nigdy nie były pozbawiane prawa do własnego niematerialnego dziedzictwa kulturowego[9].

Przypomnijmy, że Zasady etyczne „zostały opracowane zgodnie z »duchem« Konwencji z 2003 roku i w myśl obowiązujących międzynarodowych aktów prawnych w zakresie ochrony praw człowieka i praw ludów tubylczych, na które wskazuje preambuła do Konwencji z 2003 roku. Tworzą one zespół ogólnych, kierunkowych wytycznych, akceptowanych jako wskazania dotyczące postępowania w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego dla rządów, organizacji i jednostek mających bezpośredni lub pośredni wpływ na zapewnienie żywotności niematerialnego dziedzictwa kulturowego" (Schreiber, 2020, s. 600-601). Mogą więc funkcjonować na poziomie praktyki ochrony dziedzictwa jako kolejna checklista do sporządzania rekomendacji do planów ochrony i kryteriów monitorowania własnego dziedzictwa niematerialnego. Ale można je czytać wręcz jako katechizm, przypominający o najwyższych wartościach i standardach dla działań na rzecz ochrony dziedzictwa niematerialnego: poszanowaniu, transparentności, równość, interes całej ludzkości itd.

W tym kontekście bialska konferencja naukowo-branżowa AD 2023, organizowana pod auspicjami władz samorządowych (starostwa) na ważnej dla regionu uczelni, w której referentami są pospołu urzędnicy, badacze, depozytariusze i liderzy wspólnot, jawi się jako

[9] *Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, dz. cyt. Przyjęte w dniu 4 grudnia 2015 roku przez Międzyrządowy Komitet ds. ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego na 10. sesji w Windhoek w Namibii. Z angielskiego (Ethics and Intangible Cultural Heritage - intangible heritage - Culture Sector - UNESCO) tłum. A. Wacławczyk i H. Schreiber.

zaczątek dobrej praktyki w budowaniu forum międzyśrodowiskowego porozumienia i współdziałania nastawionego na ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Literatura

1. Doroszewski, W. (red.) (1960), Słownik języka polskiego, t. II, D–G, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
2. Dyrektywy operacyjne w zakresie realizacji Konwencji w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron Konwencji na drugiej sesji (siedziba UNESCO, Paryż, 16-19 czerwca 2008 r.), zmienione na trzeciej (siedziba UNESCO, Paryż, 22-24 czerwca 2010 r.), czwartej (siedziba UNESCO, Paryż, 4-8 czerwca 2012 r.) i piątej sesji (siedziba UNESCO, Paryż, 2-4 czerwca 2014), na stronie: Narodowy Instytutu Dziedzictwa, https://ndk.nid.pl/Konwencja_UNESCO/Dyrektywy_operacyjne/, dostęp 01.09.2023.
3. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r., Dziennik Ustaw z 19 sierpnia 2011 roku, nr 172, poz. 1018, http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111721018, dostęp: 28.04.2023.
4. Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r., Dziennik Ustaw z 19 sierpnia 2011 roku, nr 172, poz. 1018, http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111721018, dostęp 01.09. 2023.
5. Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego [tzw. pełny pakiet informacji], na stronie: Niematerialne Dziedzictwo Kulturowe. Narodowy Instytut Dziedzictwa, https://ndk.nid.pl/upload/iblock/dc1/dc17b3c520d1a6efca18ed2dc17b6e7d.doc, dostęp 01.09.2023.
6. Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, [na stronie:] Narodowy Instytutu Dziedzictwa: https://ndk.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/, dostęp: 28.04.2023.
7. Krajowy rejestr dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, [na stronie:] Narodowy Instytut Dziedzictwa, https://

niematerialne.nid.pl/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe/krajowy-rejestr-dobrych-praktyk/, dostęp: 28.04.2023.

8. Ratajski, S. (2015), Zagrożenia dziedzictwa niematerialnego według Konwencji UNESO z 2003 roku, W: J. Adamowski, K. Smyk (red.), Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce i jego ochrona, t. 2, Niematerialne dziedzictwo kulturowe: zakresy – identyfikacja – zagrożenia, Wydawnictwo UMCS, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Lublin-Warszawa (s. 18 i 21).
9. Schreiber, H. (2014), Komentarz do Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W: K. Zalasińska (red.), Konwencje UNESCO w dziedzinie kultury. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, Warszawa, dostęp w bazie LEX.
10. Schreiber, H. (2020), Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego – nadzieje i rzeczywistość. W: M. Jankowska, P. Gwoździewicz-Matan, P. Stec (red.), Własność intelektualna a dziedzictwo kulturowe, Wydawnictwo Ius Publicum: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa (s. 600-618).
11. Skaldawski, B. (2013), Krajowy Program Ochrony Dziedzictwa Niematerialnego – propozycja wdrożenia, W: J. Adamowski, K. Smyk (red.), Niematerialne dziedzictwo kulturowe w Polsce i jego ochrona, t. 1, Niematerialne dziedzictwo kulturowe: źródła – wartości – ochrona, Wydawnictwo UMCS, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Lublin-Warszawa (s. 111-121).
12. Smyk, K. (2020), Zagrożenia wobec tradycji Bożego Ciała w Spycimierzu jako niematerialnego dziedzictwa kulturowego i sposoby przeciwdziałania, W: K. Smyk (red.), Procesja Bożego Ciała z tradycją kwietnych dywanów w Spycimierzu. Raport z badań i rekomendacje do planu ochrony, Uniejów-Wrocław (s. 151-171), szczególnie część zatytułowana Wpływ podmiotów zewnętrznych na wspólnotę depozytariuszy.
13. Smyk, K. (2022), Interesariusze niematerialnego dziedzictwa kulturowego – na przykładzie tradycji kwiatowych dywanów układanych na procesję Bożego Ciała, na stronie: Samorzad.nid.pl – portal wiedzy o zarządzaniu dziedzictwem w gminach, https://samorzad.nid.pl, dostęp 01.09.2023.
14. Smyk, K. (2023), Identyfikacja zagrożeń wobec niematerialnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie tradycji Dolnego Nadsania. W: E. Skromak (red.), Dolne Nadsanie. Problematyka tożsamości i dziedzictwa

kulturowego mikroregionu dolnosańskiego, Wydawnictwo DiG, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli, Warszawa - Stalowa Wola (s. 51-67).

15. Smyk, K. (w druku), Identyfikacja zagrożeń wobec niematerialnego dziedzictwa kulturowego na przykładzie tradycji Dolnego Nadsania, W: Dolne Nadsanie. Problematyka tożsamości i dziedzictwa kulturowego mikroregionu dolnosańskiego, Stalowa Wola, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli.
16. Zasady etyczne dotyczące ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, na stronie Polski Komitet ds. UNESCO, https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/dziedzictwo-niematerialne/zasady-etyczne/, dostęp 01.09.2023.
17. Zgółkowa, H. (red.) (1996), Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 8, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań.
18. Żmigrodzki, P. (red.) (2007-2023), Wielki słownik języka polskiego PAN, Polska Akademia Nauk, Kraków, https://wsjp.pl, dostęp 01.09.2023.